

У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася выстава, прысвечаная 100-годдзю абвяшчэння БССР “Маніхвэст Рэспублікі”. Арганізатары захавалі ў назве тагачасную, яшчэ неўнармаваную беларускую арфаграфію, каб наведвальнікі маглі адчуць той стан неакрэсленасці і знерванасці, які панавалі ў грамадстве, калі так званыя стары свет ужо спыніў існаванне, а абрысы новага яшчэ былі вельмі няпэўнымі.

На выставе можна ўбачыць мноства ўнікальных артэфактаў, здатных перадаць дух таго часу. Скажам, нумар газеты “Вольная Беларусь” ад 31 снежня 1917 года, дзе паведамляецца пра разгон Першага Усебеларускага з’езда, які выявіў волю нашага народа да самастойнасці. Побач прадстаўлены Устаўныя граматы Беларускай Народнай

У агні народжаная

На выставе можна ўбачыць вельмі рэдкія выданні тых часоў.

Рэспублікі. Такім чынам даводзіцца: БССР (дакладней, ССРБ) з’явілася не на пустым месцы.

Бібліятэка рабіла гэтую выставу ў супрацы з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь, які знаходзіцца з ёю ў адным будынку. Менавіта архіў перадаў для экспазіцыі надзвычай цікавыя дакументы,

датычныя першага савецкага ўрада Беларусі. Сярод іх — тэлеграмы, якія Сталін, які ў той час быў наркомом па справах нацыянальнасцей РСФСР, даслаў Мяснікову і Жылуновічу. Дакументы з архіва перадаюць барацьбу за ўладу, якая адбывалася ў межах савецкага праекта для Беларусі.

Галоўны экспанат выставы — той самы гістарычны “Маніхвэст Часовага работніча-сялянскага Савецкага правіцьяства Беларусі”. Тэкст надрукаваны ў вельмі рэдкім сёння выданні “Весткі”, а ў рускім перакладзе — у газеце “Дзянніца”.

Як вядома, абвяшчэнне ССРБ адбылося ў Смаленску. А для таго, каб гэты акт у канстытуцыйным парадку ўзаконіць, на пачатку лютага таго ж 1919 года ў Мінску адбыўся Першы Усебеларускі з’езд Саветаў. У экспазіцыі прадстаўлены фота тых будынкаў, дзе ў даўно ўжо прыфрантавым горадзе месціўся савецкі ўрад: колішні езуіцкі калегіум, які стаў першым Домам Саветаў, і гатэль “Еўропа”.

У наступнай вітрыне — Канстытуцыя ССРБ. Яе класавая скіраванасць відавочная: паўсюль падкрэсліваецца, што Беларусь — гэта краіна пралетарыяту і беднага сялянства.

Цікаваць для гісторыка і палітага гледача ўяўляюць карты Беларусі і сумежных дзяржаў тае пары. Мянjalіся яны імкліва. Але варта адзначыць, што Беларуска-савецкая рэспубліка павінна была ахапіць тэрыторыю ўсёй нашай этнічнай супольнасці. Канешне, рэалізаваць гэты праект у тая часіны не атрымалася.

Наступныя некалькі вітрыл распаўядаюць пра тое, як ліхаманкава развіваліся палітычныя падзеі. Толькі-толькі з’явілася ССРБ — і ўжо рашэннем Масквы яна ператвараецца ў саюз савецкіх рэспублік Літвы і Беларусі. Цікава, што ў дакументах, якія ініцыявалі гэты рашэнне, адзначалася даўняя традыцыя сумеснага пражывання літоўцаў і беларусаў. І таму рэвалюцыйная рэчаіснасць, маўляў, абпіралася на гістарычныя традыцыі. Аднак на чале палітычнага новаўтварэння стаялі пераважна тая людзі, якія да Беларусі нават асаблівых адносін не мелі. Да ўсяго, усходняя частка нашага краю трапляла ў склад РСФСР.

Заканчэнне — на старонцы 15.

У агні народжаная

(Заканчэнне. Пачатак на старонках 1, 3.)

Гэтыя падзеі на выставе адлюстраваны праз афіцыйныя перыядычныя выданні: газету “Бядняк” і “Бюлетень Вышэго савета народнага хозяйства Советской Социалистической Республики Литвы и Беларусі”. Ёсць і літоўскамоўная Komunistas (агулам дзяржаўных моў у ЛітБеле было пяць).

ЛітБел задумвалася як буферная дзяржава. Яе існаванне дазваляла Чырвонай Арміі на пэўны час адтэрмінаваць вайну з Польшчай. Але яна была непазбежнай. Ужо 9 жніўня таго ж года часткі Пілсудскага ўвайшлі ў Мінск.

Апошні раздзел выставы прысвечаны персаналіям. Тут

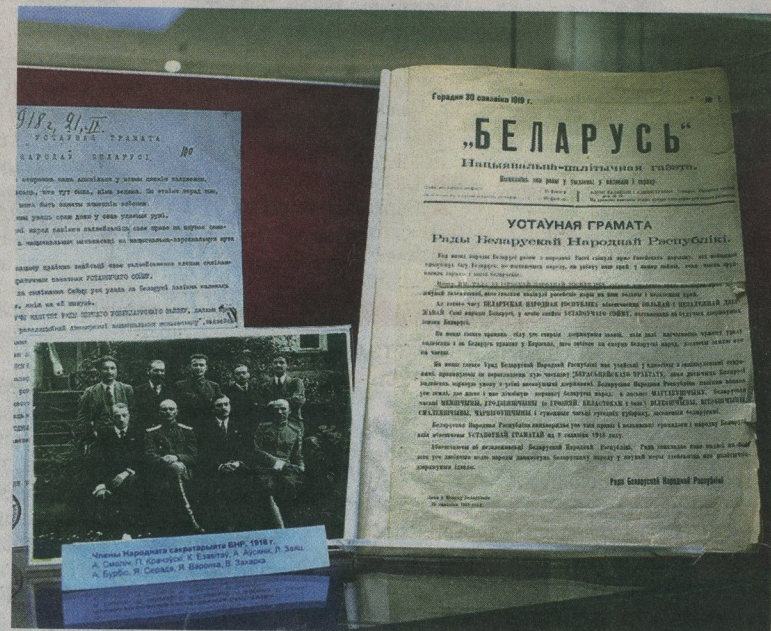
найбольш адчуваецца супраца бібліятэкі і Нацыянальнага архіву. Прадстаўлены, рукапісы, фотаздымкі і асабістыя рэчы ўтваральнікаў Савецкай Беларусі. Адзін з самых каштоўных дакументаў — рукапіс успамінаў Жылуновіча, дзе ён узгадвае падзеі 1919 года ў Смаленску.

Варта адзначыць, што стваральнікі выставы не абміналі даволі вострыя тэмы. Тут можна даведацца пра тое, што ў першым урадзе БССР былі і даволі парадаксальныя для сваіх пасадаў людзі, якія адмаўлялі існаванне нашага народа як такога. Вось і Аляксандр Мяснікоў разглядаў “беларускае пытанне” як надуманае.

Перад намі праплываюць лёсы членаў першага ўрада. Вось

Фабіян Шантыр — беларускі пісьменнік, які быў камісарам па нацыянальных справах. У 1920 годзе ён стаў ці не першай сярод нашай інтэлігенцыі ахвярай Чырвонага тэрору. Рэпрэсаваны ў 1921 годзе быў і камісар па замежных справах Усевалада Фальскага. Зрэшты, як усе мы ведаем, на пачатку двацятых рэпрэсіі яшчэ толькі распачыналіся. Наступныя іх хвалі паглынулі многіх з тых рамантыкаў, хто спрычыніўся да абвяшчэння Савецкай Беларусі.

З гледзішча 100-гадовага досведу, у якім былі пакуты і радасці, страты і перамогі, мы многае бачым інакш чым тыя, хто паставіў свой подпіс пад гістарычным маніфэстам пра ўтварэнне Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі. Але мы мо-

жам канстатаваць, што радкі Песняра аказаліся прарочымі. Наша дзяржава цяпер называецца інакш. Ад той пачатковай доўгай назвы засталіся два

галоўныя словы — Рэспубліка Беларусь. І гэтая тэза ўжо не падлягае гістарычнаму рэдагаванню.